

Educació i equitat

Dolors Forteza Forteza, llicenciada en Pedagogia Terapèutica, doctora en Psicopedagogia, professora del departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació, Universitat de les Illes Balears

El model educatiu que hem anat construint aquestes tres darreres dècades s'està desmembrant. S'està colpejant de manera severa l'educació; tot el que s'ha anat teixint a partir del debat, de la reflexió, del compromís i el consens entre els diferents actors educatius s'esvaeix quan l'atac de les polítiques neoliberals i conservadores es dirigeix frontalment cap al cor mateix de la societat, l'educació.

I que l'educació és una inversió de futur s'ha dit repetidament; cal fer una ullada a l'estratègia de Lisboa del 2000¹, en la qual es manifesta la importància que té per al progrés econòmic «sostenible, amb més i millors ocupacions i una major cohesió social».

Com és possible això si s'agredeix contínuament l'estat de benestar? Estat de benestar que suposa, entre altres coses, garantir que els infants i joves puguin gaudir d'una educació sòlida que els permeti assolir les competències bàsiques fonamentals per poder transcórrer cap a la vida adulta amb un projecte de futur.

Les retallades en educació no fan més que amenaçar tot allò que estàvem

aconseguint amb l'esforç de molts: una millora en la convivència i la tolerància, una major qualitat de vida dels ciutadans i de les ciutadanes, igualtat d'oportunitats per lluitar contra l'exclusió social i la discriminació, entre moltes altres coses.

Les tisorades successives es tradueixen no sols en baixades salarials, que ja són rellevants, sinó també en reducció de professorat, augment de la ràtio d'alumnes per aula, decreixent inversió en infraestructures, descens escandalós de la inversió en formació, disminució de les despeses per transport escolar i beques de menjador, supressió de programes de suport... Amb tot plegat s'està dibuixant un panorama que ja té efectes directes sobre l'alumnat en situació de risc (alumnes immigrants, de classes desfavorides, alumnes amb dificultats d'aprenentatge per causes diverses, etc.). A mitjà termini, la menor inversió en educació farà que augmenti el fracàs escolar i, en conseqüència, la desocupació i la marginació, o dit en altres paraules, la pobresa social i econòmica. Els efectes en el professorat són també importants (alguns diran que són

danys col·laterals); la indignació és la manifestació més clara davant la intensificació de la feina (augmenta la càrrega de treball), no sols ha d'atendre un nombre major d'alumnes sinó que pateix la degradació de la qualitat de l'ensenyança (baixes laborals no cobertes, supressió de suports humans i recursos materials, entre d'altres). Un professorat desanimat o desmotivats, amb indicadors clínics d'estrès, mina l'acció pedagògica a les aules i, a llarg termini, la reconstrucció d'un sistema educatiu que s'enderroca per moments.

I a mitjà i llarg termini s'ha de pensar en les repercussions, tal com ho explica gràficament Imbernón² (2012, p. 79): «Costa molt construir un edifici sòlid, ben estructurat, eficient, però n'hi ha prou amb una mala decisió per demolir-lo, i després és impossible recompondre els fragments i tornar-los a enganxar. Amb la quantitat que ara pretenen estalviar no n'hi haurà prou per compensar els danys que causarà tenir un sistema educatiu deficient.»

Tornem altre cop al títol d'aquest text: l'escola pot jugar un paper cab-

...un professorat desanimat o desmotivats, amb indicadors clínics d'estrès, mina l'acció pedagògica a les aules i, a llarg termini, la reconstrucció d'un sistema educatiu que s'enderroca per moments...

dal per als col·lectius més vulnerables i en risc d'exclusió social. L'èxit o el fracàs escolar depenen de factors externs i interns del sistema educatiu i, per altra banda, de factors materials i culturals. Quan les condicions de les famílies, dels mateixos alumnes, són adverses, quan el capital lingüístic és pobre i el nivell educatiu familiar és baix, l'escola ha de ser la supraestructura que doni suport, que sostingui, que acompanyi el procés d'aprenentatge dels infants i joves en el transcurs de la seva escolarització. Donant més a qui més ho necessita.

En aquest sentit, la dotació de professorat, les infraestructures, l'equipament de material didàctic, les ràtios d'alumnes, les condicions laborals dels docents, són elements clau per a l'èxit escolar; així com també ho són la formació del personal docent, l'autonomia dels centres, els dissenys curriculars flexibles, l'avaluació formativa i informada, l'oferta d'exper-

ències de socialització enriquidores en el si de les aules, el treball en valors... Lluny de la ingenuïtat, no estic dient que tot depèn de l'escola, que aquesta pot eliminar els efectes perversos, sovint destructors, del context econòmic, social i cultural que vivim. L'educació pot afavorir l'equitat social oferint oportunitats d'aprenentatge valuoses per a tothom, contribuint en el desenvolupament humà i en la consolidació de la cohesió social per a la convivència pacífica.

Però no és la responsable de les desigualtats socials. Per a l'èxit escolar, per a una educació reeixida, és imprescindible analitzar des d'un altre marc l'equitat social; cal redefinir el model de societat que volem i la pràctica educativa cal que s'interrogui sobre el model de societat a la qual vol contribuir.

Cal, doncs, un canvi global en primer lloc o al costat d'un canvi pedagògic. Un canvi pedagògic que té com a repte la millora del que ocorre a les nostres aules contextualitzant les pràctiques, amb l'objectiu d'ajudar a construir una societat equitativa. Això no es pot aconseguir amb retallades ni amb l'encara avantprojecte de LOMCE (Llei Orgànica de Millora de la Qualitat de l'Educació), el qual és possible que sigui una llei en un futur molt pròxim.

Promoure una societat justa, equitativa, cohesionada, i una escola on l'equitat sigui un principi essencial passa pel compromís del professorat, de la ciutadania, en la lluita contra l'exclusió. Hem de pugnar contra qualsevol forma de fatalisme i tenim el deure d'oferir resistència a tot allò que sotmet, humilia i separa, perquè el moment que vivim, i el futur no s'albira millor, és un atac frontal contra els valors democràtics sobre els quals s'ha anat conformant l'escola:

equitat, solidaritat, justícia, tolerància, convivència en pau, llibertat i respecte per les diferències.

D'acord amb Darling-Hammond³(2001, p. 41): «Si el repte del segle XX era crear un sistema d'escoles que poguessin proporcionar una escolaritat mínima i una socialització bàsica a les masses de ciutadans que fins aleshores no havien rebut educació, el del segle XXI és que les escoles garanteixin a tots els estudiants i a totes les comunitats el dret a aprendre.» O dit d'una altra manera: «Ja no es tracta sols de democratitzar l'accés a l'escola: s'ha de democratitzar també l'èxit, gestionant tan bé com sigui possible la inevitable heterogeneïtat a les classes» (Meirieu⁴, 1998, p. 107). El dret a aprendre i el dret a l'èxit es veuen amenaçats per unes polítiques depredadores que entronitzen el mercat i la privatització.

L'educació és quelcom de tots. A grans trets podem dir que l'escola té dues opcions: per una banda, frenar l'exclusió fent-se a si mateixa amb més fortaleses per oposar-se amb fermesa a les polítiques que debiliten el sistema educatiu; per altra banda, ser còmplice de la vulneració de valors i principis bàsics assumint indefectiblement les tendències polítiques amb tint reformista, les quals, obsessionades per l'eficàcia, l'eficiència i l'elevació del nivell educatiu, promouen la qualitat de l'educació com un privilegi, mentre els col·lectius més deteriorats, més febles, més marginals, en van quedant fora, exclosos. L'equitat a l'escola, per tant, és possible, ha de ser una fita a través de la qual protegir i vetllar pel compliment dels drets fonamentals dels infants i joves, delimitant els seus marges d'actuació des de la responsabilitat professional i el compromís personal amb una societat millor, més justa.

1- Comisión Europea (2000). «La stratégie de Lisbonne». http://ec.europa.eu/education/focus/focus479_fr.htm

2- Imbernón, F. (2012). *¿Calidad de la enseñanza? No me haga reír, por favor*. Cuadernos de Pedagogía, 420, p. 78-81.

3- Darling-Hammond, L. (2001). *El derecho a aprender. Crear buenas escuelas para todos*. Barcelona: Ariel Educación.

4- Meirieu, P. (1999). *Frankensteix educador*. Barcelona: Laertes.